

Social- och hälsovårdsministeriets utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till ny självstyrelselag för Åland

Den 12 maj 2026 bad justitieministeriet social- och hälsovårdsministeriet ge ett utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till ny självstyrelselag för Åland.

Social- och hälsovårdsministeriet framför följande som sitt utlåtande:

1. Ålandsarbetsgruppens betänkande

Social- och hälsovårdsministeriet deltog i Ålandsarbetsgruppens arbete. Social- och hälsovårdsministeriet lämnade in en avvikande mening och ett uttalande om arbetsgruppens betänkande. Social- och hälsovårdsministeriet stödde delvis andra lösningar än de som låg till grund för arbetsgruppens förslag till lag om ändring av självstyrelselagen för Åland.

Social- och hälsovårdsministeriet instämmer i den bedömning i betänkandet enligt vilken självstyrelselagen behöver ändras så att självstyrelsemyndigheterna garanteras tydliga behörigheter att utföra sina nationella hälso- och sjukvårdsuppgifter på Åland. Det föreslås att flera grundläggande bestämmelser i självstyrelselagen ska kompletteras genom överenskommelseförordningar. Som det framgår av utlåtandet nedan anser social- och hälsovårdsministeriet inte att en överenskommelseförordning är ett lämpligt sätt att föreskriva behörigheterna i alla de frågor som avses i propositionen.

Ålands behörighet i fråga om arbetsavtal inom den offentliga sektorn. Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar att den överföring av behörigheten som Ålands landskapsregering har föreslagit skulle få konsekvenser både för lagstiftningen inom ministeriets förvaltningsområde och för arbetarskyddsmyndighetens tillsynsverksamhet. Med tanke på social- och hälsovårdsministeriets lagstiftning skulle det vara problematiskt om en eventuell differentiering av begreppet anställningsförhållande skulle kunna påverka tillämpningen av arbetarskydds-, företagshälsovårds- och socialförsäkringslagstiftningen, eftersom tillämpningsområdet för dessa bestämmelser fastställs utifrån begreppet anställningsförhållande enligt arbetsavtalslagen.

Med tanke på arbetarskyddsmyndighetens tillsyn konstaterar social- och hälsovårdsministeriet att, om lagstiftningsbehörigheten i fråga om anställningsavtal, arbetstid, semester och kollektivavtal för anställda inom den offentliga sektorn skulle överföras till lagtinget, skulle det även innebära att förvaltnings- och tillsynsbehörigheterna överförs från riket till myndigheterna på Åland. Det innebär att den tillsyn som åligger arbetarskyddsmyndigheten i detta avseende skulle fördelas mellan riket och Åland. Social- och hälsovårdsministeriet vill särskilt ägna uppmärksamhet åt att den föreslagna överföringen av behörigheten även skulle omfatta bestämmelser om arbetstid och semester och att dessa bestämmelser innefattar bestämmelser om arbetarskydd. Genom bestämmelserna om maximal arbetstid och minimivilotid i arbetstidslagstiftningen säkerställs skyddet av arbetstagarnas arbetstid, och tillsynen över arbetstidslagstiftningen har i praktiken ett nära samband med tillsynen över arbetarskyddslagstiftningen. Inom arbetarskyddsmyndighetens tillsyn utgör frågor som rör arbetstid och arbetarskydd en helhet, där arbetstagarnas säkerhet och hälsa övervakas bland annat genom arbetstidsbokföring. Om dessa bestämmelser om arbetstidsskydd omfattades av Ålands behörighet, skulle arbetarskyddsmyndighetens tillsyn begränsas till rikets

arbetarskyddslagstiftning. Detta skulle försvåra genomförandet av tillsynen och kunna minska effektiviteten i tillsynen.

Social- och hälsovårdsministeriet delar inte i alla avseenden den syn som Åland har framfört i betänkandet. Enligt Ålands syn skulle den föreslagna överföringen av behörigheten innebära att behörighetsgränserna förblir tydliga och förutsägbara. Enligt landskapet har avgränsningen av landskapslagstiftningen om arbetarskydd och tjänsteförhållande fungerat väl i den praktiska tillämpningen. Enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning har gränsdragningen av tillsynsbehörigheterna i alla avseenden dock inte ens i nuläget varit problemfri. I frågor som rör skyddet av arbetstiden för tjänstemän och tillsynen över jämlikheten har gränserna för behörigheten i praktiken visat sig vara svåra att överblicka. Detta tar sig bland annat uttryck i olika uppfattningar om vilken tillsynsmyndighet som är behörig i frågor som rör diskriminering i arbetslivet. Ministeriet anser att den föreslagna överföringen av behörigheten skulle öka komplexiteten i samband med dessa gränssnitt och skulle kunna försvaga tydligheten i tillsynsbehörigheterna.

2. Förslag till lag om ändring av självstyrelselagen för Åland

6 § 2 mom. och 43 § och 46 §. Enligt social- och hälsovårdsministeriet bör det föreskrivas i självstyrelselagen om myndigheternas befogenheter att sköta sådana hälso- och sjukvårdsuppgifter i landskapet Åland som hör till rikets lagstiftningsbehörighet, och det naturliga stället för detta är 46 § i lagen. Det förfarande med överenskommelseförordningar i fråga om befogenheter inom hälso- och sjukvård som föreslås i 43 § i lagen (med andra ord att föreskriva om myndigheters befogenheter genom överenskommelseförordning och inte genom självstyrelselagen) skulle betyda att man på ett konstlat sätt först skulle ålägga en riksmyndighet uppgifterna i landskapet för att sedan kunna överföra uppgifterna till Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS. Eftersom det är fråga om uppgifter som i praktiken inte kan åtskiljas från den övriga hälso- och sjukvården, kan en riksmyndighet inte i praktiken sköta uppgifterna i landskapet. Ett sådant förfarande skulle medföra en ständig risk för att det finns luckor i bestämmelserna om myndigheternas befogenheter. Detta skulle inte stå i samklang med grundlagsutskottets ståndpunkt (GrUU 18/2022 rd, GrUU 31/2024 rd, GrUU 17/2025 rd). Ålandsarbetsgruppens förslag från 2024 gällande ändringar i självstyrelselagen innehöll ett förslag om att det ska föreskrivas om myndigheternas befogenheter i hälso- och sjukvården genom en överenskommelseförordning. Justitiekanslern var under remissbehandlingen inte övertygad om att det föreslagna lagstiftningssättet skulle fungera i de aktuella fall som är känsliga med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna. Särskilt svårt skulle det vara i en situation där det inte skulle finnas någon överenskommelseförordning på grund av att den ena parten sagt upp överenskommelsen eller förordningen inte kunnat utfärdas. Då skulle riksmyndigheten bli tvungen att sköta uppgifterna i praktiken i landskapet.

I arbetsgruppens förslag om 6 § 2 mom. föreslås det att de åländska kommunerna ska kunna påföras nya uppgifter av rikslagstiftningsnatur endast om motsvarande uppgifter åläggs kommunerna i riket. Detta skulle betyda att det inte skulle vara möjligt att genom en riksdagslag ålägga kommunerna på Åland sådana socialserviceuppgifter som i riket åläggs välfärdsområden. Detta förslag tillsammans med den föreslagna 43 § skulle leda till samma utmaningar som beskrivs ovan när det gäller myndigheters befogenheter inom hälso- och sjukvård. Enligt social- och hälsovårdsministeriet tryggar det föreslagna förfarandet inte tillräckligt bra befogenheterna för landskapets myndigheter och därför inte heller de grundläggande fri- och rättigheter inom socialvården som ska tillgodoses enligt 19 § i grundlagen. Enligt grundlagsutskottets ståndpunkt ska det föreskrivas i självstyrelselagen om socialvårdsmyndigheternas befogenheter (GrUU 18/2022 rd).

Social- och hälsovårdsministeriet betonar att tydliga myndighetsbefogenheter tryggar i enlighet med grundlagen människans rätt till liv och oundgänglig omsorg och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster. Att förtydliga befogenheterna är en av de viktigaste och mest brådskande orsakerna bakom arbetet med att revidera självstyrelselagen. Förtydligandet av befogenheterna i självstyrelselagen uppfyller grundlagsutskottets krav, förtydligar rättsläget i landskapet Åland och säkerställer tillgodoseendet av individers grundläggande fri- och rättigheter. Enligt social- och hälsovårdsministeriet är ett förfarande där befogenheter ges en instans med stöd av en överenskommelseförordning som kan sägas upp problematiskt i konstitutionellt hänseende på grund av de känsliga frågorna om de grundläggande fri- och rättigheterna.

25 § 11 punkten. Enligt motiveringen avser fogandet av en punkt om jämställdhet och jämlikhet till förteckningen över de lagstiftningsområden som faller inom lagtingets lagstiftningsbehörighet att åskådliggöra den gällande behörighetsfördelningen. Social- och hälsovårdsministeriet anser att det är positivt att motiveringen fastslår att jämställdhet och jämlikhet i arbetslivet omfattas av arbetsrätten och därmed faller inom rikets behörighet.

Social- och hälsovårdsministeriet vill dock ägna uppmärksamhet åt motiveringen till denna punkt, nämligen att utgående från landskapslagen (2022:43) om tillämpning av diskrimineringslagen är Ålands ombudsmannamyndighet behörig tillsynsmyndighet vad gäller alla anställda vid Ålands lagtings förvaltning, Ålands landskapsregerings förvaltning och kommunernas förvaltning med underlydande organ. Ministeriet anser att skrivningen i motiveringen ger en felaktig bild av den gällande behörighetsfördelningen i arbetslivet. Jämställdhet och jämlikhet i arbetslivet omfattas av arbetsrätten. Eftersom arbetsrätten faller inom rikets lagstiftningsbehörighet, med de undantag som gäller tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda, har rikets tillsynsmyndigheter behörighet i frågor som rör diskriminering och jämlikhet i arbetslivet, även när det gäller anställda vid Ålands lagtings förvaltning, Ålands landskapsregerings förvaltning och kommunernas förvaltning med underlydande organ. Ålandsdelegationen (13.4.2022, nr 18/22) har bedömt att de uppgifter som ankommer på arbetarskyddsmyndigheten i anslutning till diskrimineringslagstiftningen utgör riksbehörighet också till den del de gäller landskapets och kommunernas förvaltning. Enligt den gällande behörighetsfördelningen faller frågor som rör misstänkt diskriminering i arbetslivet samt tillsyn av arbetsgivares skyldighet att främja likabehandling på arbetsplatsen, oberoende av anställningsform, inom rikets tillsynsbehörighet, även i fråga om personer anställda av en landskapsmyndighet eller åländsk kommun. Denna behörighetsfördelning beskrivs även på den åländska diskrimineringsmyndighetens webbplats på <https://www.ombudsman.ax/nyheter/ny-diskrimineringslag>.

25 § 21 punkten. När det gäller tobaks- och nikotinprodukter och med dem relaterade produkter som hör till lagtingets lagstiftningsbehörighet enligt 25 § 21 punkten i självstyrelselagen bör man observera att det också existerar nikotinprodukter som klassificeras som läkemedel. Motiveringen till 25 § 21 punkten bör kompletteras så att det i den konstateras att nikotinprodukter som är klassificerade som läkemedel inte avses i punkten.

26 §. I anslutning till medicinsk forskning och biobanksverksamhet föreslår social- och hälsovårdsministeriet att medicinsk forskning och biobanksverksamhet bör tas upp i 26 § som frågor som hör till riksdagens lagstiftningsbehörighet. Den gällande självstyrelselagen tar inte ställning till lagstiftningsbehörigheten i fråga om dessa ärendegrupper, vilket ibland har orsakat oklarheter vid tillämpningen av lagarna. Frågor som gäller medicinsk forskning och biobanksverksamhet bör höra till riksdagens lagstiftningsbehörighet, eftersom de hänger nära samman med bestämmelserna om läkemedel och medicintekniska produkter och bestämmelserna

om mänskliga organ, vävnader och celler, vilka i förslaget räknas upp som ärendegrupper som hör till riksdagens lagstiftningsbehörighet.

26 § 34 punkten. Social- och hälsovårdsministeriet anser att det är positivt att inga ändringar föreslås i behörighetsfördelningen inom arbetsrätten. Ministeriet anser även att det är bra att det i motiveringen till 26 § 34 punkten fastslås att den föreslagna bestämmelsen motsvarar 27 § 21 punkten i den gällande självstyrelselagen, även om det i den inte längre hänvisas till undantaget rörande tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda. Ministeriet anser dessutom att det är motiverat att motiveringen preciserar vad arbetarskyddet, som omfattas av arbetsrätten, innebär och att detta gör behörighetsfördelningen tydligare. Att förtydliga begreppet arbetarskydd så att det omfattar säkerheten på arbetsplatsen, arbetstagarnas fysiska och psykosociala arbetsmiljö, arbetarskyddssamarbete, företagshälsovård och tekniska anordningar avsedda för användning i arbetet, bidrar till att tydliggöra behörighetsfördelningen och till en enhetlig tolkning av bestämmelserna om behörigheter.

26 § 35 punkten och 28 §. Den nuvarande 29 § 1 mom. 3 punkten i självstyrelselagen avser "arbetspensionsskydd för kommunernas anställda och för förtroendevalda inom kommunalförvaltningen samt arbetspensionsskydd för andra, med de undantag som följer av 18 § 2 a punkten, och annan socialförsäkring". I den punkt i förslaget som ersätter denna bestämmelse, det vill säga i den föreslagna 26 § 1 mom. 35 punkten, anges inte längre "arbetspensionsskydd för andra", utan den hänvisar endast till arbetspensionsskyddet för kommunernas anställda och för förtroendevalda inom kommunalförvaltningen. Har eventuellt skrivningen om arbetspensionsskyddet för andra än för de nämnda grupperna av misstag utelämnats? En skrivning om andra personer än dem som ingår i de nämnda grupperna behövs även framöver, eftersom arbetspensionsskyddet även i fortsättningen omfattas av rikets behörighet, bortsett från några marginella undantag (i nuläget anges dessa undantag i 18 § 1 mom. 2 a punkten och enligt förslaget ska de i fortsättningen anges i 25 § 1 mom. 5 punkten).

Utifrån förslaget är det dessutom möjligt att dra slutsatsen att de rättsområden som enligt det nuvarande förenklade förfarandet kan överföras från riksdagen till Åland är avsedda att behållas som överförbara rättsområden. I nuläget är det enligt 29 § 1 mom. 3 punkten möjligt att överföra ett ärende som rör "arbetspensionsskydd för kommunernas anställda och för förtroendevalda inom kommunalförvaltningen samt arbetspensionsskydd för andra, med de undantag som följer av 18 § 2 a punkten, och annan socialförsäkring", vilket förslaget även hänvisar till i inledningen till motiveringen till den nya motsvarande 28 §. Enligt 28 § 1 mom. i förslaget gäller möjligheten till överföring "annan socialförsäkring". Detta verkar inte omfatta allt som den nuvarande formuleringen omfattar och å andra sidan gäller de ovan uppräknade punkterna 1–6 inte socialförsäkring. Det innebär att hänvisningen till annan socialförsäkring skulle framstå som osammanhängande även vad gäller språket och konsekvensen.

26 § 43 punkten och 28 § 23 punkten i anslutning till mänskliga organ, vävnader, celler och blod. Social- och hälsovårdsministeriet är av annan åsikt om arbetsgruppens förslag och ser att arbetsgruppens förslag inte kan godkännas i dess nuvarande form. Ministeriet anser att lagstiftningsbehörigheten i fråga om mänskliga organ, vävnader och celler bör kvarstå hos riksdagen, det vill säga att rättsläget bör förbli oförändrat. De föreslagna ändringarna kan inte anses vara ändamålsenliga i och med att det rättsläge som eftersträvas genom dem förblir oklart. Likaså talar avsaknaden av motiveringar för att förslaget inte kan godkännas. En noggrannare bedömning av förslaget kräver att behövliga motiveringar presenteras som stöd för det.

Dessutom föreslås det i 26 § 43 punkten att medicinsk könsbekräftande vård ska omfattas av rikets lagstiftningsbehörighet. Social- och hälsovårdsministeriet anser att förslaget kan stödjas. I nuläget innehåller rikets lagstiftning dock inga bestämmelser om könsbekräftande vård, med undantag för bestämmelserna om centralisering av vården i den förordning som har utfärdats med stöd av hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) (statsrådets förordning om arbetsfördelning och centralisering av vissa uppgifter inom den specialiserade sjukvården 582/2017). Hälso- och sjukvårdslagen tillämpas i regel inte i landskapet Åland. Under den fortsatta beredningen bör man ytterligare utvärdera förhållandet mellan förslaget och lagstiftningen om centralisering.

26 § 46 punkten, kemikalier. Den nuvarande självstyrelselagen innehåller bestämmelser om "gifter". Begreppet har tidigare använts i kemikalielagstiftningen (den så kallade giftlagen), men den nuvarande kemikalielagstiftningen omfattar ämnen och blandningar i större utsträckning än tidigare. I den nationella kemikalielagstiftningen används termen "kemikalie" som ett allmänt begrepp för ämnen och blandningar, medan EU:s kemikalielagstiftning hänvisar till "ämnen" och "blandningar" oavsett deras riskklassificering. Det finns skäl att lyfta fram detta samband när ordet "gift" första gången nämns i avsnitt 4.1.5.

Social- och hälsovårdsministeriet förespråkar koncentrerings av lagstiftningsbehörigheten avseende kemikalier till riket och huvudregeln enligt vilken förvaltningsbehörigheten följer lagstiftningsbehörigheten. I motiveringen till propositionen bör det dock beskrivas hur tillsynen över kemikalielagstiftningen ordnas på Åland. Av förslaget framgår det inte tillräckligt tydligt hur marknadskontrollen och kontrollen av förhållanden för kemikalier ordnas i praktiken, vilken arbetsfördelningen mellan de olika myndigheterna är och i vilken utsträckning tillsynen framöver bygger direkt på lagstiftningen eller på kompletterande överenskommelseförordningar.

I riket ansvarar Säkerhets- och kemikalieverket bland annat för marknadskontrollen av kemikalier, och enligt 9–13 § i kemikalielagen (599/2013) är den övriga övervakningen fördelad mellan olika myndigheter. Eftersom exempelvis marknadskontrollen av kemikalier som släpps ut på marknaden för konsumentbruk, övervakningen av användningsförhållandena för kemikalier på arbetsplatser (inkl. lagring) och övervakningen av förebyggandet av miljöfaror kräver lokalkännedom och tillsynsmyndighetens närvaro, bör motiveringen innehålla en närmare beskrivning av hur tillsynen bör ordnas på bästa sättet.

I avsnitt 4.2.9 i förslaget fastslås följande: *"Riket har sedan tidigare lagstiftningsbehörigheten för viss hantering av kemikalier till den del farliga ämnen och blandningar, med undantag för biocider och växtskydd ("gifter"), berörs".* Ministeriet påpekar att förslaget inte helt överensstämmer med den behörighetsfördelning som fastställs i den gällande självstyrelselagen. Den fördelningen bygger på begreppet gift och på en verksamhetsspecifik uppdelning i olika verksamheter (såsom tillverkning, fastställande av användningsändamål, handel och lagring), inte på riskklassificeringen av kemikalier.

28 §. I motiveringen nämns att den föreslagna paragrafen är betydligt mer omfattande än motsvarande bestämmelse i den gällande självstyrelselagen. I motiveringen konstateras följande: *"I fråga om merparten av de behörighetsområden som föreslås höra under tillämpningsområdet för bestämmelsen, har det under beredningen av propositionen från åländsk sida framförts synpunkter på vikten av att förvaltningen finns placerad fysiskt på Åland och att tjänsterna kan tillhandahållas på svenska (...) Behörighetsområdena i bestämmelsen föreslås kunna bli föremål för överföring till lagtinget efter att det i varje enskilt fall har klarlagts att exempelvis europarätten eller andra internationella förpliktelser som binder Finland eller ändamålsenlighetsskäl inte ställer hinder för en överföring."* Motiveringen lämnar det oklart vilka ändamålsenlighetsskäl som potentiellt kan utgöra

hinder för en överföring och hur dessa har bedömts på förhand specifikt i fråga om vävnader, celler och organ när de uttryckligen har tagits in i den föreslagna bestämmelsen.

28 § 6 punkten. Social- och hälsovårdsministeriet anser att det är godtagbart att tekniska anordningar för arbetsbruk ingår i förteckningen över de områden som omfattas av riksdagens lagstiftningsbehörighet och som kan överföras till lagtinget i vanlig lagstiftningsordning. Ministeriet konstaterar att punkt 6 avser tekniska anordningar som är avsedda att användas i arbetet och som omfattas av arbetarskyddet, bland annat maskiner för arbetsbruk, personlig skyddsutrustning och olika arbetsverktyg. I de tekniska anordningar avsedda att användas i arbetet ingår inte enbart de tekniska anordningar som omfattas av EU-lagstiftningen, utan även så kallade icke-harmoniserade tekniska anordningar, som för närvarande inte föreskrivs i lagstiftningen på EU-nivå.

28 § 6, 12 och 14 punkten. I anslutning till medicintekniska produkter anser social- och hälsovårdsministeriet att det bör preciseras vilka anordningar (6 punkten) och mätredskap (12 punkten) förslaget gäller. Också i fråga om 14 punkten bör det preciseras till vilka delar konsumentskyddet omfattas av paragrafens tillämpningsområde. De föreslagna ordalydelseerna i punkterna är omfattande och kan tolkas så att de även gäller medicintekniska produkter. Social- och hälsovårdsministeriet anser att lagstiftningsbehörigheten i fråga om medicintekniska produkter bör kvarstå hos riksdagen och att medicintekniska produkter inte bör omfattas av bestämmelserna i 28 §. På denna grund bör till exempel hänvisningarna till 28 § i 26 § 49 punkten strykas, eller så bör man i fråga om mätredskap precisera vilka redskap som avses med termen. Bestämmelserna om medicintekniska produkter har harmoniserats inom EU och bestämmelser om dem finns i EU-förordningarna (EU) 2017/745 och (EU) 2017/746. I Finland är Fimea den nationella behöriga myndighet som utsetts i enlighet med förordningarna.

28 § 10 och 16 punkten. Social- och hälsovårdsministeriet avser att punkterna har formulerats för brett. I 10 punkten bör de bolag och andra privaträttsliga sammanslutningar som anges i 26 § lämnas utanför om de inte har uttrycklig hänvisning till 28 §. I 16 punkten borde beaktas att det i 28 § är fråga om ett undantag som ska tolkas snävt och bokstavligt. Därför ser social- och hälsovårdsministeriet att 16 punkten bör strykas.

28 § 23 punkten. I 28 § i den föreslagna självstyrelselagen föreskrivs det att riksdagens lagstiftningsbehörighet överförs till Åland i vanlig lagstiftningsordning. Enligt förslaget kan lagstiftningsbehörigheten avseende yrkesrättigheter för personer som arbetar inom apoteksväsendet och hälso- och sjukvården överföras till Åland i vanlig lagstiftningsordning. Social- och hälsovårdsministeriet stöder inte förslaget. Klient- och patientsäkerheten samt rörligheten för yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården talar för en enhetlig lagstiftning om yrkesrättigheter för yrkesutbildad personal inom hälso- och sjukvården och apoteksväsendet, såväl på Åland som i riket. Dessutom är riksmyndigheterna ansvariga för att lagstiftningen beaktar de skyldigheter som gäller yrkesutbildad personal och reglering av yrken och som följer av EU-lagstiftningen. Därför är det inte ändamålsenligt att lagstiftningsbehörigheten kan överföras till Åland.

Enligt förslaget kan lagstiftningsbehörigheten i fråga om smittsamma sjukdomar överföras till landskapet Åland. Eventuellt avses i paragrafen att man i landskapet Åland ska få utfärda bestämmelser om yrkesrättigheterna i anknytning till smittsamma sjukdomar. Landskapet och social- och hälsovårdsministeriet har inte diskuterat överföringen av lagstiftningsbehörigheten från riket till landskapet Åland. Eftersom lagstiftningen om smittsamma sjukdomar innehåller sådana bestämmelser som har ett nära samband med de grundläggande fri- och rättigheterna kan lagstiftningsbehörigheten gällande detta inte delas upp i mindre delar alls. Det skulle inte heller

vara ändamålsenligt att ha andra utbildningskrav i landskapet än det övriga Finland för uppgifter som anknyter till smittsamma sjukdomar. Smittsamma sjukdomar är inte beroende av geografiska gränser eller självstyrelsegränser. Därför kan man inte ha olika bestämmelser eller kompetenskrav i lagen om smittsamma sjukdomar för olika delar av Finland.

46 § 9 och 10 punkten. Smittskyddet gällande människor är en central del av den dagliga social- och hälsovården som också i enlighet med grundlagen tryggar rätten till liv och hälsa och rätten till tillräckliga social- och hälsovårdstjänster, och därför kan detta arbete inte lämnas öppet vid reformen av självstyrelselagen så som det föreslås. Med denna lag säkerställs också att det allmänna har tillräckliga behörigheter för att kunna trygga tillgodoseendet av bl.a. ovannämnda grundläggande fri- och rättigheter i enlighet med 22 § i grundlagen.

Förslaget i utkastet till lagen om att lämna bekämpningen av människors smittsamma sjukdomar i landskapet Åland öppet är enligt utlåtandena av grundlagsutskottet inte möjligt. Att förtydliga bestämmelserna i självstyrelselagen om bekämpningen av människors smittsamma sjukdomar är en av de viktigaste orsakerna till att självstyrelselagen bör ändras snabbt, och därför skulle det vara överraskande om ändringen nu inte skulle göras. Förslaget är inte heller enhälligt. Ålands landskapsregering, social- och hälsovårdsministeriet och justitieministeriet har redan i flera år diskuterat hur 30 § 9 punkten i självstyrelselagen (46 § 9 punkten i den föreslagna lagen) kan ändras så att den beaktar hur de uppgifter som hör till välfärdsområdena enligt gällande rikslagstiftning ska skötas i landskapet Åland. Man har även önskat att rättsläget ska klargöras så att det stämmer överens med det rådande rättsläget gällande de personer eller den instans som i verkligheten ansvarar för de olika uppgifterna med bekämpningen av smittsamma sjukdomar i landskapet.

Social- och hälsovårdsministeriet har framfört många olika kompromissförslag. I diskussionen mellan landskapsregeringen, social- och hälsovårdsministeriet och justitieministeriet den 24 februari 2026 betonade Ålands landskapsregering att den vill bevara status quo vid reformerandet – dvs. det rådande rättsläget. Social- och hälsovårdsministeriet är klart av annan åsikt om hurdan status quo är i nuläget när det gäller 7 § i lagen om smittsamma sjukdomar och 30 § 9 punkten i självstyrelselagen. För att bevara status quo föreslog social- och hälsovårdsministeriet vid mötet att 30 § 9 punkten i självstyrelselagen ska ändras så att man lägger till bara välfärdsområdena till listan. Då skulle bestämmelsen lyda så här: "9) de uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpning av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur ankommer på en riksmyndighet eller på välfärdsområdena eller kommunerna, ska i landskapet skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag." Uppgifter som hör till välfärdsområdena sköts av landskapsregeringen eller någon annan myndighet som anges i landskapslagen på Åland redan nu med stöd av den övergångsbestämmelse som togs in i lagen om smittsamma sjukdomar i samband med välfärdsområdesreformen. För tydlighetens skull kan det konstateras att välfärdsområdena i och med välfärdsområdesreformen tog över kommunernas uppgifter med bekämpningen av smittsamma sjukdomar – det kom alltså i detta sammanhang inga nya smittskyddsuppgifter i lagen om smittsamma sjukdomar.

Att lägga till välfärdsområdena i självstyrelselagen på det sätt som anges ovan uppfyller grundlagsutskottets krav, förtydligar rättsläget i landskapet Åland, säkerställer jämlikheten på riksnivå i bekämpningen av smittsamma sjukdomar, tryggar jämlikheten i hela Finland vad gäller de grundläggande fri- och rättigheter som anknyter till smittskyddslagstiftningen och bevarar status quo på det sätt som landskapet Åland förutsätter. Ålands landskapsregering har inte framfört någon motivering till att fogandet av välfärdsområdena till punkten i fråga inte kan godkännas eller att

smittskyddet gällande människor borde lämnas öppet i självstyrelselagen. Hur har man tänkt lösa detta i framtiden om den här ärendepunkten nu lämnas öppen vid reformen av självstyrelselagen?

Social- och hälsovårdsministeriet har redan i flera år fört fram att överenskommelseförfordningar inte kan användas i detta syfte. Arbetsgruppen för arbetet med självstyrelselagen lyfter i sitt betänkande fram att överenskommelseförfordningarna kan fungera som en slags säkerhetsventil tills man kommer överens om ändringarna i självstyrelselagen. Social- och hälsovårdsministeriet anser att överenskommelseförfordningar inte lämpar sig för de befogenheter som gäller smittsamma sjukdomar, och ministeriet anser också att de är problematiska i konstitutionellt hänseende. Lagen om smittsamma sjukdomar innehåller befogenheter som begränsar de grundläggande fri- och rättigheterna, och social- och hälsovårdsministeriet anser att det i konstitutionellt hänseende kan vara problematiskt att bevilja befogenheter med stöd av en överenskommelseförfordning som är möjlig att säga upp. De överenskommelseförfordningar som kan sägas upp kan dessutom äventyra smittskyddsarbetet i svåra situationer om någondera parten säger upp överenskommelseförfordningen och man inte kan nå en ny överenskommelse om saken. Detta skulle äventyra tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna i landskapet Åland. Om överenskommelseförfordningen sägs upp är det inte säkert att riksmyndigheterna kan säkerställa på behörigt sätt att de grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses i landskapet Åland till exempel under allvarliga epidemier eller pandemier.

46 § 21 punkten. Social- och hälsovårdsministeriet är av annan åsikt om arbetsgruppens förslag och ser att arbetsgruppens förslag inte kan godkännas i dess nuvarande form. Följande tre ändringar bör göras: För det första bör Ålands regerings rättigheter ändras så att de i praktiken stämmer överens med de rättigheter som kommunerna har enligt 41 och 52 § i den gällande läkemedelslagen (395/1987). Beslutanderätten i beslut som gäller apotek bör dock kvarstå hos Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet (Fimea) och besluten bör grunda sig på enhetliga kriterier enligt läkemedelslagen i hela landet. Arbetsgruppens förslag att Ålands regerings utlåtande ska läggas till grund för prövningen kan inte godkännas, eftersom det överför beslutanderätten till Ålands regering och leder till en ojämlig tillämpning av läkemedelslagen. För det andra bör man i stället för att hänvisa till beslut om antalet apotek och apotekens lokalisering hänvisa till beslut enligt 41 och 52 § i läkemedelslagen. Antalet apotek och apotekens lokalisering avgörs i samband med beslut som omfattas av dessa paragrafer. För det tredje, om avsikten är att den föreslagna paragrafen ska omfatta filialapotek, bör de nämnas i paragrafen utöver apoteken.

95 §. I förhållande till den nuvarande lagen föreslås nya bestämmelser i paragrafen om föreskrifter och information på svenska, bland annat bestämmelser om att myndighetsföreskrifter inte blir gällande på Åland om de inte finns tillgängliga på svenska, att föreskrifter och anvisningar gäller som original när de har utfärdats av en myndighet eller på uppdrag av en myndighet översatts av en auktoriserad translator. Social- och hälsovårdsministeriet vill ägna uppmärksamhet åt att motiveringen till paragrafen behandlar allmänt bindande kollektivavtal utan att den redogör för den föreslagna lagstiftningens betydelse för avtalen. Detta skapar oklarhet om huruvida de föreslagna bestämmelserna även är avsedda att tillämpas på allmänt bindande kollektivavtal.

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar att nämnden för fastställande av kollektivavtals allmänt bindande verkan, i anslutning till ministeriet, fastställer genom sitt beslut om ett riksomfattande kollektivavtal som har lämnats in till nämnden är allmänt bindande inom avtalets tillämpningsområde. Nämnden ser till att allmänt bindande kollektivavtal publiceras på Finlex på antingen finska eller svenska och i översättning till det andra nationalspråket. Ministeriet anser att, om allmänt bindande kollektivavtal nämns i motiveringen, bör det på ett tydligt sätt framgå av motiveringen att de nya bestämmelserna om ikraftträdande eller om översättningens giltighet i

original inte kan tillämpas på allmänt bindande kollektivavtal. Kollektivavtal är varken myndighetsföreskrifter eller myndighetsanvisningar, och det faktum att de finns tillgängliga på svenska är ingen förutsättning för att de ska träda i kraft på Åland. Bestämmelser om ikraftträdandet av allmänt bindande kollektivavtal finns i lagen om fastställande av kollektivavtals allmänt bindande verkan (56/2001). Den föreslagna bestämmelsen om att översättningen ska gälla i original kan inte heller tillämpas på kollektivavtal. Endast originalversionen av ett kollektivavtal mellan avtalsparterna kan användas som rättskälla. Social- och hälsovårdsministeriet anser att under den fortsatta beredningen bör hänvisningarna till kollektivavtal strykas i motiveringen eller så ska det på ett tydligt sätt anges att bestämmelserna om ikraftträdande eller giltigheten av översättningar i original inte är tillämpliga.

97 §. Den föreslagna bestämmelsen handlar om rätten för anställda att av arbetsgivaren på begäran få information på svenska om de centrala villkoren i arbetet som föreskrivs i lag. Social- och hälsovårdsministeriet påpekar att med lagstadgad information avses de uppgifter som arbetsgivaren enligt rikets lagstiftning om arbetsavtal är skyldig att lämna till arbetstagaren. I detta avseende vill ministeriet ägna uppmärksamhet åt att motiveringen till paragrafen innehåller en detaljerad förteckning över de centrala villkoren i arbetet. Detta kan ge en oriktig bild av att innehållet i villkoren fastställs på grundval av den föreslagna bestämmelsen, trots att villkoren fastställs utifrån rikets arbetslagstiftning. Social- och hälsoministeriet föreslår att motiveringen förtydligas så att bestämmelsen uteslutande föreskriver rätten att på begäran få en redogörelse på svenska i ett arbete som utförs på Åland, medan innehållet i redogörelsen och villkoren för utlämnande i övrigt fastställs enligt rikets arbetslagstiftning. Ministeriet påpekar även att termerna i paragrafen delvis skiljer sig från bestämmelserna i arbetsavtalslagen. Med tanke på konsekvensen skulle rubriken på paragrafen kunna vara "Villkor för arbetet" och den språkliga rätten skulle kunna hänföra sig till "anställda".

Det föreslås att arbetarskyddsmyndigheten ska ansvara för övervakningen av att bestämmelsen efterlevs. Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar att arbetarskyddsmyndigheten redan i dag övervakar arbetsgivarens skyldighet, som föreskrivs i rikets arbetsavtalslagstiftning, att lämna skriftlig information om de centrala villkoren i arbetet. Den bestämmelse som föreslås i självstyrelselagen hänger samman med den skyldigheten och skulle därför utgöra en naturlig del av arbetarskyddsmyndighetens tillsyn. Paragrafen skulle innefatta en materiell hänvisningsbestämmelse till lagstiftningen om tillsynen över arbetarskyddet. Ministeriet anser att det vore motiverat att i motiveringen precisera att hänvisningsbestämmelsen anger att bestämmelsen ingår i arbetarskyddsmyndighetens tillsyn. Lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen (44/2006) fastställer de förfaranden som arbetarskyddsmyndigheten ska följa vid tillsynen över de bestämmelser som ingår i dess tillsyn. Enligt 13 § i den gällande lagen om tillsynen över arbetarskyddet är det möjligt att meddela en uppmaning i fråga om den i lagen avsedda skyldigheten att lämna skriftlig information om de centrala villkoren i arbetet. Om uppmaningen inte följs, kan arbetarskyddsmyndigheten fatta ett bindande beslut och förena skyldigheten med vite.

I motiveringen till paragrafen föreslås det att arbetsgivarna bör vara beredda att på begäran lämna sina anställda information på svenska även beträffande företagets regler, instruktioner och liknande material. Social- och hälsovårdsministeriet anser att den aktuella vägledningen, som liknar en rekommendation, bör strykas ur motiveringen, eftersom den inte har något samband med bestämmelsens norminnehåll och kan leda till oklarhet om skyldighetens omfattning. Motiveringen föreslår även att den information som Ålands regering får om en eventuell försummelse av arbetsgivarens skyldigheter skulle kunna påverka tillstånds- och tillsynsfrågor som rör bedrivandet av näringsverksamhet. Ministeriet anser att även denna punkt bör strykas, eftersom den inte rör

var sig tillämpningen eller övervakningen av bestämmelsen. Tillsynen över bestämmelsen ankommer enligt förslaget uteslutande på arbetarskyddsmyndigheten, och hänvisningen till förutsättningarna för att bedriva näringsverksamhet kan orsaka oklarhet om behörighetsförhållandena och väcka frågor om huruvida påföljderna vid försummelser är överlappande.

Social- och hälsovårdsministeriets utlåtande bygger på den finska texten. Social- och hälsovårdsministeriet påpekar att uttrycket "palkattava", som används i den finska texten i § 97, skiljer sig från det svenska uttrycket "den som anställs". Den svenskspråkiga paragrafen avser en person som redan är anställd, medan det finska ordet "palkattava" avser en person som kommer att anställas.

Kanslichefens vikare, Annakaisa Iivari
Avdelningschef

Specialsakkunnig Mia Mäkinen

Bilagor: Den svenska översättningen av utlåtandet

Sändlista: JM:s registraturskontor

För kännedom:

Social- och hälsovårdsminister
Minister för social trygghet
SHM:s specialmedarbetare
Statssekreterare Rissanen
SHM:s avdelningar och enheter
Ålandskontaktpersoner på social- och hälsovårdsministeriets avdelningar